

گزارش مساله شناسی راهبردی توسعه استان البرز

به مناسبت سفر ریاست محترم جمهور به استان البرز

آبان ماه ۱۳۹۵

عنوان: مسئله‌شناسی راهبردی توسعه در استان البرز

ناظران علمی: دکتر سلیمان پاک‌سرشت، دکتر علی سرزعی

تدوین گر و نویسنده: سجاد فتاحی، فاطمه خوشدلی، نسرين قنواتی، مسعود درودی

تاریخ انتشار: ۱۳۹۵/۸/۱۶

کلیه حقوق این اثر متعلق به مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری است.

فهرست مطالب

جدول چکیده مسائل و چالش‌های توسعه استان اصفهان به تفکیک حوزه	۱
مقدمه	۵
معرفی اجمالی استان	۶
۱. حوزه سیاست اجتماعی و فرهنگی	۷
۲. حوزه‌ی سیاست زیست محیطی	۱۴
۳. حوزه سیاست گردشگری	۲۲
۴. حوزه سیاست اقتصاد و صنعت	۲۸
جمع‌بندی و نتیجه‌گیری	۳۶
منابع	۳۷

جدول چکیده مسائل و چالش‌های توسعه استان البرز به تفکیک حوزه

حوزه موضوعی	مشکلات و چالش‌ها	راهکارهای مؤثر
سیاست اجتماعی و فرهنگی	ضعف در زمینه سرمایه اجتماعی	<ul style="list-style-type: none"> - تدوین سیاست‌های فرهنگی و اجتماعی متناسب با شرایط مهاجر پذیری و تنوع قومی و فرهنگی استان. - افزایش امکانات و توانمندی نهادهای انتظامی و امنیتی استان در جهت بهبود شاخص‌های امنیتی و ارائه آموزش‌های لازم به پرسنل این سازمان‌ها جهت فعالیت در شرایط خاص استان البرز. - شناسایی نهادهای عمومی و دولتی که به بیشترین میزان مورد بی‌اعتمادی شهروندان هستند و تعیین مأموریت‌هایی برای بازنگری جدی در عملکرد آنها. - بهبود وضعیت شاخص‌هایی چون شفافیت و پاسخ‌گویی در ادارات و سازمان‌های عمومی و دولتی استان که با اثرگذاری بر متغیر اعتماد می‌تواند موجبات بهبود وضعیت سرمایه اجتماعی را فراهم نماید. - برگزاری دوره‌هایی جهت افزایش هوش اجتماعی دانش‌آموزان در مدارس استان برای کاهش احتمال ورود آنها به روابطی که مخرب اعتماد و سرمایه اجتماعی است. - جلوگیری از بهره‌گیری سیاسی از هویت‌های قومی موجود در استان در جهت اهداف سیاسی و انتخاباتی.
	وجود چهار زندان بزرگ در استان	<ul style="list-style-type: none"> - ارزیابی جامع بحث انتقال زندان‌های کرج و تصمیم‌گیری پیرامون آن. - کاهش جمعیت زندانیان از طریق حبس‌زدایی و بازنگری در قوانین موجود. - انتخاب زندان‌های مستقر در شهر کرج در جهت اجرای طرح پایلوت کاهش زندانیان از طریق مجازات‌های جایگزین زندان با توجه به تجارب جهانی موجود در این زمینه.

حوزه موضوعی	مشکلات و چالش‌ها	راهکارهای مؤثر
محیط زیست	آلودگی هوا	<ul style="list-style-type: none"> - تسریع در گازرسانی به واحدهای تولیدی و صنعتی در استان و محدودیت مصرف سوخت های سنگین - محدودیت مصرف سوخت مازوت و نفت گاز در نیروگاه منتظر قائم و تسریع در نوسازی و افزایش راندمان نیروگاه - توزیع بنزین یورو چهار در سطح کل استان - تشکیل کارگروه مشترک و اجرای طرح کنترل و جلوگیری از گسترش پدیده بیابان زایی و کانون های گرد و غبار در استان های تهران، قزوین، البرز و مرکزی با مسئولیت وزارت کشور - مهار کانون های ریزگرد با اجرای طرح احیای پوشش گیاهی و مراتع - تکمیل طرح کهاب در استان (کنترل و بازیافت بخارهای بنزین در مخازن، تانکرها و جایگاه های توزیع بنزین) - اجرای طرح های آبخیزداری در دو حوزه آبریز رودخانه کرج و طالقان
	افت کیفیت آب	<ul style="list-style-type: none"> - تصویب بازگشت بخشی از پساب استان تهران به استان البرز - افزایش سقف تخصیص سدهای کرج و طالقان با عنایت به کمبود شدید منابع آبی استان - لزوم ایجاد ردیف جهت احداث تصفیه خانه شهر جدید هشتگرد - انتزاع ردیف اعتباری مبارزه با آلودگی آب شرب تهران در محدوده جغرافیایی البرز، جلوگیری از آلودگی رودخانه کرج و مسئولیت ایجاد شبکه جمع آوری و دفن فاضلاب رودخانه کرج به استان البرز - الزام شهرداری ها به جداسازی آب شرب از غیر شرب - واگذاری طرح جلوگیری از آلودگی آب شرب به استان البرز - اصلاح مقررات مربوط به حریم و بستر و بازنگری در اجرای مصوبات شورای امنیت ملی در خصوص رودخانه های کرج و طالقان - اختصاص پنج درصد فروش آب انتقالی از البرز به تهران برای کاهش و جلوگیری از آلودگی رودخانه و سد کرج و طالقان و حفاظت حوزه آبریز این دو رودخانه - تسریع در اجرای طرح های شبکه جمع آوری و ایجاد سیستم تصفیه فاضلاب در شهرها و شهرک های صنعتی استان
	پسماندهای شهری و صنعتی	<ul style="list-style-type: none"> - حمایت از ایجاد مشاغل سبز در استان البرز با توجه به حجم بالای تولید ضایعات قابل بازیافت - لزوم احداث سایت پسماند صنعتی و ویژه - لزوم توجه به مدیریت فاضلاب روستایی - تسریع در اجرای سیستم تصفیه خانه های بیمارستانهای البرز - اجرای سریع طرح تفکیک از مبدا و بازیافت ۱۰۰ درصد زباله های تولیدی توسط شهرداری تا پایان ۱۳۹۶ - گازرسانی به روستاها، شهرها و واحدهای خدماتی و ایجاد شبکه جمع آوری و تصفیه فاضلاب در حوزه آبریز رودخانه کرج و طالقان

حوزه موضوعی	مشکلات و چالش‌ها	راهکارهای مؤثر
اقتصادی صنعتی و گردشگری	ساختار نامتوازن صنعت در استان	<ul style="list-style-type: none"> - پالایش جوازهای تأسیس صادره به منظور پرهیز از توسعه واحدهای جدید فاقد مزیت و تأکید بر احیا، ارتقای فعالیت‌های صنعتی موجود در استان - تهیه طرح جامع حمل‌ونقل استان البرز و طرح احداث خط آهن کرج، فرودگاه پیام، ماهدشت و اشتهارد و اتصال به بوبین‌زرها و خط سراسری در تاکستان - تأکید بر اجرایی‌شدن آیین‌نامه شهرک‌های صنعتی به‌طور کامل - تلاش در جهت بومی نمودن سرمایه‌گذاری‌های صنعتی و کاهش خروج ارزش‌افزوده آن‌ها از استان با توجه به نزدیکی به تهران - الزام واحدهای صنعتی جدید و اعمال تمهیدات لازم برای انتقال تدریجی واحدهای موجود به شهرک‌ها و نواحی صنعتی تعیین‌شده - اعطای و تمدید معافیت‌ها و سایر مشوق‌های لازم برای گسترش صنایع پاک (جدید و موجود) - توسعه خوشه صنعتی و تکمیل زنجیره ارزش‌افزوده صنایع ساخت خودرو و ماشین‌آلات - تأسیس کلینیک‌های درمان صنعت در شهرک‌های صنعتی استان - تشویق و هدایت واحدهای تولیدی به سمت دانش‌بنیان شدن و بهره‌مندی از تسهیلات موجود - تدوین و تصویب قانون مربوط به محل تولید به عنوان محل قانونی شرکت به حوزه مالیاتی
	بیکاری	<ul style="list-style-type: none"> - برقراری رابطه منطقی میان دانشگاه و مراکز صنعتی و استفاده از پژوهش‌های دانشگاهی در حوزه صنعت - تهیه طرح جامعی به‌منظور رسیدگی و جلوگیری از مهاجرت بی‌رویه به استان و بخصوص شهرستان کرج - رسیدگی به امور اتباع بیگانه غیرقانونی در استان - پی‌گیری تأسیس فن بازار در استان
	گردشگری	<ul style="list-style-type: none"> - ایجاد بازارچه دائمی برای محصولات صنایع‌دستی استان - تهیه طرح جامع گردشگری - تهیه بانک اطلاعاتی قوی از تمامی آثار و بناهای استان، شناسایی مشکلات هر یک و سعی در مرمت اصولی آن‌ها - ایجاد اطلس گردشگری و معرفی درست آثار و رویدادهای مربوط به صنعت گردشگری استان

مقدمه

گزارش حاضر که بازتاب چالش‌های توسعه در استان البرز است، توسط کارشناسان مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری با همکاری «اتاق فکر استان البرز»^۱ تهیه و تدوین شده است. گزارش، حاصل نتایج سه نشست تخصصی با موضوع «آب، محیط‌زیست و کشاورزی»، «اقتصاد، صنعت و گردشگری»، و «اجتماعی-فرهنگی» با حضور ۵۰ نفر از نخبگان دانشگاهی، مدیران ذی‌ربط در دستگاه‌های اجرایی استان، نمایندگان اتاق بازرگانی و بخش خصوصی، فعالان مدنی و نمایندگان سازمان‌های مردم‌نهاد استان در روزهای ۹ و ۱۰ آبان ماه ۱۳۹۵ در دانشگاه خوارزمی کرج است. در تهیه این گزارش علاوه بر آرای نخبگان از تحلیل داده‌های اسنادی، مانند سند آمایش سرزمین استان، گزارش رصد شاخص‌های استان، گزارش‌های سازمانی، مصاحبه با ذینفعان حوزه‌های مذکور و تحلیل رسانه‌های محلی استفاده شده است. مزیت و ویژگی بارز این گزارش‌ها آن است که شناسایی و اولویت‌بندی مسائل استان و راهکارهای رفع آن طی فرایندی از گفتگوی اجتماعی بین نخبگان استانی، بخش خصوصی، مدیران دستگاه‌های اجرایی و سازمان‌های غیردولتی در استان در قالب جلسات بحث گروهی و کارشناسی، حاصل شده است. به‌علاوه تلاش شده است که تحلیل این داده‌ها از چشم‌انداز بین‌بخشی و راهبردی متأثر باشد. فهم و دریافتی که از این رهگذر در خصوص مسائل استان‌ها فراهم می‌شود می‌تواند مبنای مطلوبی برای ارزیابی و اولویت‌بندی مجموعه پیشنهادهایی باشد که در جریان سفرهای استانی رئیس محترم جمهور در دستور کار قرار می‌گیرند. این منظر تحلیلی به‌ویژه در شناسایی مداخلات سیاستی، غیر بودجه‌ای و غیر پروژه‌ای در توسعه‌ی استان‌ها مفید و سودمند است. محورها و حوزه‌های سیاستی که در این گزارش پوشش داده خواهد شد عبارت‌اند از:

۱. حوزه سیاست اجتماعی- فرهنگی

۲. حوزه سیاست سلامت و محیط‌زیست

۳. حوزه سیاست اقتصادی، صنعتی و گردشگری

۱. «اتاق فکر استانی» با همکاری «مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری» و «معاونت فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری» با مدیریت یکی از اساتید دانشگاه مادر هر استان تشکیل شده و هدف از تشکیل آن، مشارکت دادن همه نخبگان استان‌ها در فرایند گفت‌وگو درباره سیاست‌ها و اقدامات در استان‌ها و سطح کشور است. اتاق‌های فکر استانی تلاش می‌کنند تا همه نخبگان از جمله نخبگان غیردولتی را به گفت‌وگوی کارشناسی و انتقادی درباره سیاست‌ها و اقدامات وارد کنند. تشکیل این اتاق‌ها هم‌راستا با تأکید ریاست محترم جمهور بر دعوت از همه نخبگان برای ایده‌پردازی، بررسی و نقد سازنده و همچنین مشورت ساختاریافته با نخبگان کشور صورت گرفته است.

معرفی اجمالی استان

استان البرز در منطقه میانی رشته کوه‌های البرز غربی و مرکزی و در یک ناحیه تقریباً کوهستانی واقع شده است، به گونه‌ای که بیش از دو سوم مساحت آن را مناطق کوهستانی و کمتر از یک سوم آن را دشت‌ها و زمین‌های خشک و شورزار، تپه‌ها، کوه‌های کم‌ارتفاع، اراضی تراس‌گونه، زمین‌های هموار و نیمه‌هموار پایکوهی و میان‌کوهی تشکیل داده است.

براساس آخرین وضع تقسیمات کشوری در سرشماری سال ۱۳۹۰، استان البرز دارای ۴ شهرستان، ۱۰ بخش، ۱۶ شهر و ۲۲ دهستان بوده است. تعداد کل جمعیت این استان در سال مذکور، برابر با ۲۴۱۲۵۱۳ نفر و تراکم جمعیت نیز معادل ۴۶۹،۲ نفر در هریک کیلومتر مربع محاسبه گردیده است. بدین ترتیب، پرتراکم‌ترین و کم تراکم‌ترین شهرستان‌های استان، به ترتیب شامل کرج با ۸۹۰،۵ نفر، و طالقان با حدود ۲۴ نفر جمعیت به ازای هر یک کیلومتر مربع هستند. همچنین بررسی‌ها نشان می‌دهد، جمعیت جوان (جمعیت واقع در گروه سنی ۱۵-۲۹ ساله) استان البرز در این سال برابر با ۳۰،۶ درصد بوده است که رقمی کمتر از میانگین کشوری را به خود اختصاص داده است.

سهم جمعیت شهرستان‌های استان البرز از جمعیت کل استان	درصد		تعداد			شهرستان
	درصد روستائیشینی	درصد شهرنشینی	روستایی	شهری	کل	
۹،۱	۵۳،۵	۴۶،۵	۱۱۷۴۵۳	۱۰۲۱۵۹	۲۱۹۶۱۲	ساوجبلاغ
۱،۱	۸۸،۱	۱۱،۹	۲۳۷۶۵	۳۲۱۱	۲۶۹۷۶	طالقان
۸۳،۹	۲،۹	۹۷،۱	۵۷۷۶۰	۱۹۶۷۰۰۵	۲۰۲۴۷۶۵	کرج
۵،۹	۲۰،۷	۷۹،۳	۲۹۱۶۴	۱۱۱۹۹۶	۱۴۱۱۶۰	نظرآباد
۱۰۰	۹،۵	۹۰،۵	۲۲۸۱۴۲	۲۱۸۴۳۷۱	۲۴۱۲۵۱۳	کل استان

در یازدهمین دوره انتخابات ریاست جمهوری، ۷۶ درصد از واجدین شرایط در این استان شرکت کرده‌اند و در حدود ۵۲ درصد آنان به دکتر روحانی رای داده‌اند.

۱. حوزه سیاست اجتماعی و فرهنگی

مهمترین عامل اثرگذار بر وضعیت کنونی استان البرز در حوزه فرهنگی و اجتماعی، فاصله اندک مرکز این استان با شهر تهران به عنوان پایتخت کشور می‌باشد؛ همین امر سبب شده است، «پدیده نزدیکی به پایتخت» این استان و مرکز آن را بیش از سایر استان‌ها و شهرهای نزدیک به تهران تحت تاثیر خود قرار دهد. این همجواری و فاصله اندک، علاوه بر آنکه فرصت‌هایی را در اختیار این استان قرار داده، تهدیدها و چالش‌های اجتماعی و فرهنگی‌ای را نیز موجب شده است. اگرچه استان البرز از سال ۱۳۸۹ با جدا شدن از تهران از نظر تقسیمات کشوری، استانی مستقل به شمار می‌رود، اما در سال‌های گذشته نتوانسته موجودیتی مستقل از تهران را برای خود پدید آورد. هزینه‌های بسیار کمتر مسکن در استان البرز و شهر کرج، در مقایسه با تهران و سهولت رفت و آمد به تهران بواسطه وسایل حمل و نقل عمومی از شهر کرج، که مهمترین آن مترو می‌باشد، این شهر را تبدیل به یکی از آخرین پله‌ها برای مهاجرت به شهر تهران و البته بزرگترین مجموعه خوابگاهی برای این شهر نموده که همین امر استان البرز را با نسبت مهاجرت ۱۶۲٫۶، نرخ رشد جمعیت ۳٫۰۴ و تراکم جمعیت ۴۶۹٫۲ نفر در کیلومتر مربع، تبدیل به مهاجرپذیرترین استان کشور و مهمترین استان کشور از نظر نرخ رشد و تراکم جمعیت نموده است. مجموعه این عوامل در کنار عدم توانایی سیستم‌های حکمرانی محلی و ملی برای مدیریت پیچیدگی‌های ناشی از این شرایط، مسائل و چالش‌های اجتماعی و فرهنگی‌ای را پدید آورده که در ادامه به آنها اشاره خواهد شد.

وضعیت شاخص‌های کلیدی حوزه اجتماعی و فرهنگی استان البرز

سرمایه اجتماعی	رتبه: ۲۵	کلان: ۲۱ / میانی: ۲۵ / خرد: ۳۱
نرخ رشد جمعیت	۳٫۰۴٪ (۲ درصد بالاتر از نرخ کشور)	
افراد تحت پوشش نهادهای حمایتی	۴٫۹۸٪ از جمعیت استان (میانگین کشور ۷٫۱۲٪)	
نسبت زندانیان به جمعیت	۰٫۲۶٪ (۶۲۹۴ نفر، ۲۴٫۶ در هر ده هزار نفر جمعیت) (میانگین کشوری ۲۹٫۴ در هر ده هزار نفر جمعیت)	
رتبه نرخ شیوع اعتیاد	۱۲ (۲۰٪ جمعیت استان)	
اقدام به خودکشی	میزان ۲٫۷ و در کشور ۴٫۵ (در هر صد هزار نفر جمعیت)	
درصد جمعیت حاشیه نشین (۱۳۹۰)	۵٫۲ درصد (رتبه ۲۴ کشور) (آخرین برآورد حدود ۲۵ درصد)	
نسبت مهاجرت	۱۶۲٫۶ (رتبه نخست کشور)	
نسبت طلاق به ازدواج	۳۳٪ (کل کشور: ۲۳٪)	
میزان دستگیر شدگان سرقت	۳۳۲٫۶ و در کشور ۲۹۰٫۴ (در هر صد هزار نفر جمعیت)	
میزان دستگیر شدگان نزاع‌های جمعی	۳۰٫۳ (کشور: ۱۹٫۶ / رتبه سوم کشور)	
میزان دستگیر شدگان مرتبط با جرائم جنسی	۴۹۹٫۱ (کشور: ۱۷۲٫۱ در هر صد هزار نفر جمعیت)	

چالش‌ها، علل و راهکارها

◆ ضعف در زمینه سرمایه اجتماعی

استان البرز همانند سایر استان‌های صنعتی نزدیک به پایتخت، از وضعیت مناسبی در زمینه سرمایه اجتماعی برخوردار نیست. این استان پس از استان‌های اصفهان، کردستان، تهران، خراسان رضوی، قزوین و مرکزی در رتبه بیست و پنجم کشور در ارتباط با این شاخص قرار گرفته است. استان البرز از نظر سرمایه اجتماعی در سطح کلان در رتبه بیست و یکم کشور قرار دارد. همچنین این استان از نظر سرمایه اجتماعی در سطح میانی در رتبه بیست و پنجم کشور قرار گرفته که در این سطح بدترین وضعیت را در ارتباط با زیرشاخص‌هایی چون پنداشت نسبت به عملکرد و پاسخ‌گویی سازمان‌ها به نیازها (رتبه ۲۷)؛ و پنداشت نسبت به پرهیزکاری و وظیفه‌شناسی در گروه‌های شغلی (رتبه ۲۶) داراست. استان البرز در زمینه سرمایه اجتماعی در سطح خرد در مقایسه با سایر استان‌های کشور بدترین وضعیت را تجربه نموده و از این حیث در جایگاه سی و یکم کشور قرار گرفته است. نزدیکی به پایتخت یکی از مهمترین عوامل موثر در مهاجرپذیری شدید استان البرز و شهر کرج می‌باشد که یکی از مهمترین متغیرهای اثرگذار بر وضعیت کنونی سرمایه اجتماعی در استان است. مهاجرت و تنوع قومی به خودی خود اثر مثبت و یا منفی‌ای بر سرمایه اجتماعی نداشته و اثرات مثبت و یا منفی آن بسته به نحوه عملکرد سیستم‌های حکمرانی محلی در چنین شرایطی است. در استان البرز به نظر می‌رسد نحوه عملکرد سیستم‌های مدیریتی و حکمرانی محلی به دو صورت اثرات منفی و مخربی را بر سطوح کلان، خرد و میانی سرمایه اجتماعی در استان بر جای گذاشته است. از یک سو این سیستم‌ها نتوانسته‌اند تنوع قومی ایجاد شده در استان بواسطه نسبت مهاجرتی بالا را به گونه‌ای مدیریت نمایند که این هویت‌های گوناگون و متفاوت با تعریف خود ذیل یک هویت کلی‌تر با یکدیگر ارتباط یابند و از سوی دیگر بواسطه ضعف‌های ساختاری موجود در این سیستم‌ها، عملکرد این سیستم‌های حکمرانی و مدیریتی نه تنها نتوانسته اعتماد عمومی را به خود جلب نماید بلکه به شدت موجبات فرسایش اعتماد در سطح میانی را فراهم نموده است. یکی دیگر از عوامل موثر بر وضعیت نامناسب سرمایه اجتماعی در استان البرز، که می‌توان آن را نیز ناشی از عملکرد ضعیف سیستم‌های حکمرانی استان دانست، نرخ بالای برخی جرائم از قبیل سرقت و جرائم جنسی در مقایسه با میانگین‌های کشوری و اعتقاد به وجود سطح بالایی از ناهنجاری‌های اجتماعی در بین مردم استان می‌باشد (اعتیاد به میزان ۹۰/۳ درصد

در حد زیاد و خیلی زیاد، طلاق به میزان ۸۷ درصد در حد زیاد و خیلی زیاد، روابط نامشروع به میزان ۶۳/۷ درصد در حد زیاد و خیلی زیاد، نا امنی به میزان ۷۰ درصد در حد زیاد و خیلی زیاد، مجموع این عوامل از طریق اثرگذاری بر متغیر اعتماد، موجبات کاهش سرمایه اجتماعی در سطوح کلان، میانی و خرد را فراهم نموده است.

راهکارها

✓ تدوین سیاست‌های فرهنگی و اجتماعی خاص، متناسب با شرایط مهاجرپذیری این استان در جهت برقراری تعاملی مثبت بین هویت‌های گوناگون موجود در استان. در این زمینه توجه به تجارب جهانی موجود در کشورهایی با شرایط مهاجرپذیری نسبتاً مشابه که از وضعیت مناسبی نیز در زمینه سرمایه اجتماعی برخوردارند راهگشا خواهد بود.

✓ افزایش امکانات و توانمندی نهادهای انتظامی و امنیتی استان در جهت بهبود شاخص‌های امنیتی و ارائه آموزش‌های لازم به پرسنل این سازمان‌ها جهت فعالیت در شرایطی با مختصات خاص استان البرز.

✓ شناسایی علل اعتماد بسیار کم مردم به نهادهای عمومی و دولتی که بر اعتماد نهادی و سرمایه اجتماعی در سطح میانی اثر گذار است. برای این منظور می‌توان به صورت پایلوت علل اعتماد اندک مردم به شهرداری و شورای شهر کرج را مورد شناسایی، تحلیل و بررسی قرار داد.

✓ بهبود وضعیت شاخص‌هایی چون شفافیت و پاسخ‌گویی در ادارات و سازمان‌های عمومی و دولتی استان که با اثرگذاری بر متغیر اعتماد می‌تواند موجبات بهبود وضعیت سرمایه اجتماعی را فراهم نماید.

✓ برگزاری دوره‌هایی جهت افزایش هوش اجتماعی دانش‌آموزان در مدارس استان برای کاهش احتمال ورود آنها به روابطی که مخرب اعتماد و سرمایه اجتماعی است.

✓ جلوگیری از بهره‌گیری سیاسی از هویت‌های قومی موجود در استان در جهت اهداف سیاسی و انتخاباتی که می‌تواند از طریق تقویت شکاف‌های قومی، موجبات تضعیف سرمایه اجتماعی در استان را فراهم نماید.

♦ وجود چهار زندان بزرگ در استان

علاوه بر نزدیکی کرج به تهران که یکی از مهمترین عوامل در روند رو به رشد جمعیت و حاشیه‌نشینی در

استان البرز و شهر کرج و آسیب‌ها و مسائل اجتماعی ناشی از آن می‌باشد، وجود چهار زندان بزرگ کشور یعنی زندان شهید کچویی، زندان رجایی‌شهر و زندان ۱ و ۲ قزلحصار در شهر کرج یکی از عواملی است که هم بر کمیت حاشیه‌نشینی و هم بر کیفیت و مسائل اجتماعی مرتبط با آن در این شهر اثرگذار بوده است. اگرچه کنترل مهاجرت در استان البرز در شرایط کنونی و در کوتاه مدت امری بسیار دشوار می‌باشد اما می‌توان با انجام برخی اقدامات و عدم انجام برخی اقدامات دیگر، روند کمی و کیفی این مساله را کنترل نمود. چاره‌اندیشی پیرامون چهار زندان بزرگ مستقر در مرکز استان البرز یکی از اقداماتی است که می‌تواند در کنترل کمیت و کیفیت رشد حاشیه‌نشینی و در نتیجه مسائل و آسیب‌های اجتماعی منتج از آن راهگشا باشد.

راهکارها

✓ ارزیابی جامع بحث انتقال زندان‌های کرج و تصمیم‌گیری پیرامون آن. با توجه به وجود اختلاف‌هایی بین سازمان‌های دخیل در این مساله، به نظر می‌رسد این موضوع برای حل سریعتر می‌بایست از طریق مراجعی بالاتر در سطح ملی (ریاست محترم جمهور و یا معاون اول ایشان) مورد پیگیری قرار گیرد.

✓ کاهش جمعیت زندانیان از طریق حبس‌زدایی و بازنگری در قوانین موجود. ارزیابی نتایج اجرایی شدن بخشنامه «ساماندهی زندانیان و کاهش جمعیت کیفری زندان‌ها» و اصلاح و کارآمدسازی این بخش‌نامه با توجه به بازخوردهای به دست آمده در این زمینه می‌تواند کمک کننده باشد.

✓ انتخاب زندان‌های مستقر در شهر کرج در جهت اجرای طرح پایلوت کاهش زندانیان از طریق مجازات‌های جایگزین زندان با توجه به تجارب جهانی موجود در این زمینه. در صورت پذیرش این پیشنهاد جزئیات آن از طریق مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری ارائه خواهد شد.

♦ عدم ارتباط دانشگاه خوارزمی با بدنه استان

استانی با مختصات خاص استان البرز، جهت مواجهه بهینه با مسائل اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و زیست محیطی پیچیده و بعضاً بدخیم پیش‌روی خود، نیازمند برقراری ارتباطی سیستماتیک بین بخش‌های دولتی و عمومی از یک سو و بخش‌های دانشگاهی و تحقیقاتی از سوی دیگر می‌باشد. اگرچه مساله ارتباط بین دانشگاه‌های استانی با صنعت، نهادهای عمومی و دولتی و مسائل اصلی استان‌ها، مساله‌ای عمومی در کشور است، اما این موضوع در استان البرز بواسطه دوپاره‌گی دانشگاه خوارزمی که بخشی از آن در استان

و شهر تهران و بخش دیگر در استان البرز و شهر کرج مستقر شده ابعاد عمیق‌تری یافته است. این امر نه تنها ارتباط بخشی از دانشگاه خوارزمی که در استان البرز مستقر می‌باشد را با مسائل و بدنه این استان نسبتاً قطع نموده بلکه بواسطه مسائل و مشکلات ایجاد شده ناشی از این دوپاره‌گی، نارضایتی‌هایی را در بین بخش قابل توجهی از مسئولین استانی، اعضای هیات علمی و دانشجویان دانشگاه پدید آورده است که توجه به آنها لازم و ضروری می‌باشد. چاره‌اندیشی پیرامون این مساله، علاوه بر امکان برطرف نمودن این نارضایتی‌ها، زمینه لازم برای مواجهه سریع و علمی با مسائل استان را از طریق برقراری ارتباطی سیستماتیک بین بدنه‌های عمومی، دولتی و دانشگاهی استان فراهم خواهد نمود.

راهکارها

✓ در مواجهه با این مساله راهکارهای گوناگونی از قبیل انتقال کامل دانشگاه خوارزمی به استان البرز، استقلال بخش مستقر در کرج از دانشگاه خوارزمی از طریق بازگردادن برخی سرمایه‌گذاری‌های صورت گرفته از سوی این دانشگاه در این واحد و تاسیس دانشگاه جامع البرز و ... ارائه شده است که اظهار نظر پیرامون هر یک از این راهکارها و یا طراحی راهکاری بهینه‌تر، نیازمند بررسی‌ها و مطالعات بیشتر از طریق مطالعه تجربیات ملی و جهانی و دریافت نظرات کلیه ذی‌نفعان در این زمینه می‌باشد که مسئولیت این امر می‌تواند به اتاق فکر استان واگذار گردد.

۲. سیاست زیست محیطی

استان البرز به دلیل وجود باغات مناطق زیبا و طبیعی و روستای بیلاقی استان بخشی از ریه های تنفسی تهران و فضاهای گردشگری محسوب می‌شود. الگوی پراکنش فعالیت و سکونت در سطح استان نشان می‌دهد که بخش‌های زیادی از نواحی پرتراکم (از نظر جمعیت، سکونت و فعالیت) در محدوده‌هایی واقع شده‌اند که از نظر توان اکولوژیک یا دارای توان و ظرفیت پایینی هستند و یا توان آنها برای فعالیت‌هایی که تناسب دارد مورد استفاده قرار نگرفته‌اند. این عدم تطابق استقرار جمعیت و فعالیت با توان اکولوژیک استان ضمن اینکه روند تخریب محیط زیست را به دنبال داشته است، در پهنه‌هایی مشخص از استان (عمدتاً شامل نواحی میانی آن) پتانسیل بالایی در زمینه آلودگی‌های مختلف زیست محیطی را به وجود آورده است. تداوم و تشدید این روند می‌تواند به عنوان یک تهدید اساسی پیش روی استان قرار گیرد. به علاوه موقعیت مکانی و عبور راههای اصلی و پرتردد مثل اتوبان کرج- قزوین و جاده چالوس از محدوده استان موجب شده حدود ۲۰ درصد ترافیک برون شهری کشور در این استان صورت گیرد. در ادامه مهمترین چالش‌های محیط‌زیستی استان را بیان خواهیم کرد.

وضعیت شاخص‌های کلیدی حوزه آب و محیط‌زیست

تعداد چاه‌های غیر مجاز	۱۲۷۰۰ حلقه چاه
افت سطح ایستابی آب‌های زیرزمینی	۸۲ سانتی متر
بیشینه فرونشست زمین	۲۲ سانتی متر در اشتهارد و ساوجبلاغ
فرسایش خاک	۱۳٫۵ تن در هر هکتار
پوشش شبکه فاضلاب شهری	۱۶ درصد جمع آوری ۶ درصد تصفیه
میزان تولید روزانه زباله شهری	۶۵۰ گرم
میزان دسترسی به روش‌های دفن بهداشتی برای پسماندهای شهری	۱۰ درصد
بیان منفی سالانه منابع آب استان	۶۸٫۴ میلیون مترمکعب

◆ آلودگی هوا

تراکم جمعیت (۵ نفر در هکتار) استقرار و فعالیت حدود ۵ درصد واحدهای صنعتی و تولیدی کشور، وجود ۱۸ تا ۲۰ درصد ترافیک برون شهری کشور در استان، توزیع سوخت غیر استاندارد بویژه در سنوات گذشته و کاهش سطح باغات و فضای سبز موجب گردیده استان البرز و کلان شهر کرج (سومین کلان شهر کشور) با چالش جدی آلودگی هوا مواجه باشد. حدود ۶۲ درصد آلودگی هوا در استان مربوط به منابع متحرک است

که ۵۰ درصد آن مربوط به وسایل نقلیه سنگین و وسایل حمل و نقل عمومی است. ۳۸ درصد آلودگی‌ها مربوط به منابع ثابت و بخشی دیگر مربوط به سوخت سنگین در واحدهای تجاری، خدماتی و صنعتی است. نیروگاه منتظرالقائم در محدوده شهری پردیس نیز یکی از منابع آلاینده هوای استان است. این نیروگاه برای تولید ۱۵۰۰ مگاوات برق معادل کل استان البرز گاز مصرف می‌کند، البته در فصل زمستان که با افت فشار گاز از نفت و گاز استفاده می‌کند که مقدار مصرف نفت و گازش ۲ و نیم برابر بنزین کل استان البرز است. در کنار عوامل انسان‌ساخت، برخی مسائل محیطی نیز در تشدید آلودگی هوای این استان موثر بوده‌اند. توسعه پدیده بیابان‌زایی و در معرض فرسایش باد قرار داشتن حدود ۵۰ هکتار از مساحت استان در غرب و جنوب غرب بعلاوه دشت‌های جنوب قزوین و دشت‌هایی از غرب استان تهران و شمال شرقی استان مرکزی و وقوع خشکسالی در سال گذشته در حال حاضر استان را با پدیده ریزگرد مواجه ساخته است. بر اساس مطالعات انجام‌شده در دفتر فنی تثبیت شن‌های روان، استان البرز در سه محدوده دارای فرسایش بادی است. این مناطق در شهرستان‌های کرج، نظرآباد و اشتهارد واقع شده‌اند. تراکم بالای جمعیت و فعالیت در استان البرز و روندهای موجود در زمینه تخریب پوشش گیاهی بدون شک تهدیداتی همچون فرسایش بادی و شکل‌گیری طوفان‌های شنی و حرکت ماسه‌های روان را تشدید می‌کند.

راهکارها

✓ تسریع در گازرسانی به واحدهای تولیدی و صنعتی در استان و محدودیت مصرف سوخت‌های سنگین
✓ محدودیت مصرف سوخت مازوت و نفت گاز در نیروگاه منتظر قائم و تسریع در نوسازی و افزایش راندمان نیروگاه

✓ توزیع بنزین یورو چهار در سطح کل استان

✓ تشکیل کارگروه مشترک و اجرای طرح کنترل و جلوگیری از گسترش پدیده بیابان‌زایی و کانون‌های گرد و غبار در استان‌های تهران، قزوین، البرز و مرکزی با مسئولیت وزارت کشور

✓ مهار کانون‌های ریزگرد با اجرای طرح احیای پوشش گیاهی و مراتع

✓ تکمیل طرح کهاب در استان (کنترل و بازیافت بخارهای بنزین در مخازن، تانکرها و جایگاه‌های توزیع بنزین)

✓ اجرای طرح‌های آبخیزداری در دو حوزه آبریز رودخانه کرج و طالقان

✓ لغو مستثنی شدن برخی واحدهای صنعتی مستقر در استان البرز از قانون ممنوعیت احداث واحدهای صنعتی در شعاع ۱۲۰ کیلومتری تهران

♦ افت کمیت و کیفیت آب

روندهای موجود در زمینه منابع استان وضع مطلوبی را نشان نمی‌دهد. دشت تهران-کرج به علت برداشت فزاینده از لحاظ وضعیت سفره‌های آب زیرزمینی در حالت بحرانی قرار دارد این وضعیت در دشت‌های اشتهارد، هشتگرد، ورامین و شهریار که جزو همان حوضه آبریز می‌باشند، نیز مشاهده می‌شود.

هم اکنون استان با افت کیفیت و کمیت آب مواجه است بطوریکه بیلان منفی سالانه استان ۶۸,۴ میلیون مترمکعب بوده که معادل با ۹ درصد پتانسیل تجدیدپذیر منابع آب زیرزمینی استان است. کسری مخزن ذخایر آب‌های زیرزمینی در محدوده استان نیز معادل ۱۰۹۴ میلیون مترمکعب است. دشت‌های تهران-کرج، اشتهارد و هشتگرد از مهمترین دشت‌های استان دارای ظرفیت خوبی برای کشاورزی هستند که متأسفانه با احداث سد و انتقال آب به سایر حوزه‌ها و حفر چاه‌های غیرمجاز سطح باغات کاهش و سفره آب زیرزمینی و افت سطحی مواجه هستند. به جزء دشت طالقان تمام دشت‌های استان به علت افت سطح آب‌های زیرزمینی در لیست دشت‌های ممنوعه و ممنوعه بحرانی کشور قرار دارند. مطابق اعلام آب منطقه‌ای استان البرز در این استان ۱۲۷۰۰ حلقه چاه غیرمجاز حفر شده که غالب آن‌ها در بخش صنعت و خدمات و سپس بخش شرب مورد استفاده قرار گرفته است.

در مجموع ۷۵ درصد منابع آب استان در بخش کشاورزی، ۲۲ درصد در بخش شرب و ۳ درصد در بخش صنعت استفاده می‌شود. میزان مصرف بالای آب در بخش شرب - علی‌رغم رشد بالای جمعیت در استان - شائبه فروش آب توسط شرکت آب و فاضلاب به صنایع و همچنین مصرف آب شرب برای مصارف غیرشرب در شهرداری‌های استان را تقویت می‌کند. در عین حال هم اکنون تعداد زیادی از چاه‌های آب شرب استان بویژه شهرستان کرج آلوده به نترات و فلزات سنگین هستند. بعلاوه بدلیل فرونشست زمین و آلودگی‌های گسترده، عمر مفید چاه‌های آب شرب در استان بسیار پایین و بین ۴ تا ۵ سال است. و سالانه بین ۱۰ تا ۱۵ چاه آب شرب غیرقابل بهره‌برداری می‌شوند. شایان ذکر است حفر هر چاه به‌طور متوسط ۵۰۰ میلیون هزینه دارد. شرایط مذکور موجب شده استان با مشکل جدی تامین منابع آب شرب مواجه باشد. در استان البرز فقط در شهر کرج یک تصفیه‌خانه فاضلاب‌های خانگی وجود دارد که این تصفیه‌خانه نیز با

ظرفیت پایینی در حال فعالیت است. از ۱۶ شهر موجود در استان، فقط کلان شهر کرج (با میزان ۴۰۸۰۰۰ مترمکعب در روز فاضلاب)، دارای سیستم جمع‌آوری شبکه فاضلاب شهری با پیشرفت ۱۹/۵ درصد و تصفیه خانه فاضلاب با ظرفیت ۲۳ درصد فعال است. در حال حاضر ۹۵ درصد از فاضلاب‌های خانگی که بدون مدیریت محیط زیستی وارد محیط می‌شود و برای آبیاری محصولات کشاورزی مورد استفاده قرار می‌گیرند.

بطور کلی روزانه در استان حدود ۶۰۰ هزار متر مکعب فاضلاب شهری تولید می‌شود که از این میزان در حال حاضر حدود ۱۶ درصد تحت پوشش شبکه جمع‌آوری (۹۶۲۴۳ واحد مسکونی) و ۶ درصد از آن تحت پوشش سیستم تصفیه است. این در حالی است که در کشور بطور متوسط ۵۰ درصد انشعاب‌ها تحت پوشش جمع‌آوری فاضلاب و ۱۶ درصد تحت پوشش سیستم تصفیه فاضلاب هستند. این آمار بیانگر یک عقب‌ماندگی در زمینه مدیریت فاضلاب در استان البرز است. شایان ذکر است بنا به اعلام غیررسمی برخی مسئولین استانی جمع‌آوری فاضلاب در برخی نقاط موجب افت شدید آب‌دهی چاه‌های آب شرب مستقر در آن نواحی شده است.

در استان از شهرک‌ها و نواحی صنعتی فعال، فقط ۳ شهرک دارای تصفیه خانه فاضلاب است. ۴۰۰ واحد صنعتی نیز به طور مجزا دارای تصفیه خانه فاضلاب صنعتی یا انسانی می‌باشد. میزان تولید فاضلاب صنعتی در استان حدود ۵۰۰۰ مترمکعب در روز است که از این میزان حدود ۳۰۰۰ مترمکعب روزانه تصفیه می‌گردد و مابقی بطور غیراصولی وارد محیط می‌شود.

منابع پذیرنده متفاوتی برای پساب واحدهای صنعتی در سطح استان وجود دارد. از کل واحدهای صنعتی استان البرز منبع پذیرنده پساب ۱۳۱ واحد صنعتی زمین‌های کشاورزی یا فضای سبز، ۱۱۳ واحد صنعتی از چاه، ۹ واحد از آگوی شهری و ۱۰ واحد از آگوی صنعتی استفاده می‌کنند. تعداد ۱۹ واحد پساب نیز را وارد آبهای سطحی می‌کنند.

علاوه بر منابع زیرزمینی، منابع آب سطحی استان از جمله رودخانه کرج در معرض آلودگی شدید قرار دارد. شیرابه زباله‌های ناشی از عدم مدیریت پسماند، نشت مواد نفتی ناشی از استقرار غیر مجاز مخازن سوخت واحدهای مسکونی ویلایی و مراکز خدماتی - پذیرایی مستقر در حاشیه رودخانه، استقرار دامداری‌های سنتی، کودهای شیمیایی و سموم دفع آفات نباتی مصرفی، فاضلاب مجتمع‌های پذیرایی بین‌راهی و رستوران‌های

مستقر در حاشیه رودخانه کرج و تخلیه نخاله‌های ساختمانی در حاشیه رودخانه از جمله عوامل آلاینده رودخانه کرج محسوب می‌شوند.

در صورت بهره‌برداری از تونل کرج به تهران و تصفیه‌خانه جدید و در حال ساخت در منطقه ۲۲ تهران، آب ورودی به رودخانه بسیار کم و در نتیجه درصد آلودگی رودخانه کرج بیش از پیش خواهد شد. مطابق مصوبه هیئت دولت نامه شماره ۱۵۸۵۲۳/۳۷۷۶۰ مورخ ۹/۱۱/۱۳۸۶ حقایق محیط زیست رودخانه کرج ۶۴,۵ میلیون متر مکعب تعیین شده است ولیکن در مجوز تخصیص آب سد کرج به شماره ۹۰/۲۵۵۰۴/۷۰۰ مورخ ۹۰/۷/۱۹ میزان حقایق کشاورزی استان البرز و حقایق محیطی پایین دست سد کرج لحاظ نگردیده است که نیاز به بازنگری و اصلاح دارد.

راهکارها

- ✓ تصویب بازگشت بخشی از پساب استان تهران به استان البرز
- ✓ افزایش سقف تخصیص سدهای کرج و طالقان با عنایت به کمبود شدید منابع آبی استان
- ✓ لزوم ایجاد ردیف جهت احداث تصفیه‌خانه شهر جدید هشتگرد
- ✓ انتزاع ردیف اعتباری مبارزه با آلودگی آب شرب تهران در محدوده جغرافیایی البرز، جلوگیری از آلودگی رودخانه کرج و مسئولیت ایجاد شبکه جمع‌آوری و دفن فاضلاب رودخانه کرج به استان البرز
- ✓ الزام شهرداری‌ها به جداسازی آب شرب از غیر شرب (فضای سبز)
- ✓ واگذاری طرح جلوگیری از آلودگی آب شرب به استان البرز (این طرح ملی هم اکنون در اختیار آب منطقه ای تهران است)
- ✓ اصلاح مقررات مربوط به حریم و بستر و بازنگری در اجرای مصوبات شورای امنیت ملی در خصوص رودخانه‌های کرج و طالقان (اجازه ساماندهی حریم و بستر رودخانه‌ها به جای صرفاً عملیات تخریب و قلع و قمع)
- ✓ اختصاص پنج درصد فروش آب انتقالی از البرز به تهران برای کاهش و جلوگیری از آلودگی رودخانه و سد کرج و طالقان و حفاظت حوزه آبریز این دو رودخانه
- ✓ تسریع در اجرای طرح‌های شبکه جمع‌آوری و ایجاد سیستم تصفیه فاضلاب در شهرها و شهرک‌های صنعتی استان

◆ پسماندهای شهری و صنعتی

روزانه بیش از هزار و ۷۰۰ تن زباله در البرز تولید می‌شود که ۹۰ درصد آن‌ها در سایت حلقه دره دفن می‌شود. شهر کرج با تولید روزانه حدود ۱۱۰۰ تن پسماند عادی رتبه اول را در تولید پسماند استان دارا است. بنا بر گزارش اداره محیط زیست استان، میزان نخاله‌های ساختمانی در استان در دوران رونق ساختمان‌سازی در حدود ۱۰ هزار تن در روز برآورد شده است که بصورت غیر اصولی در محدوده غیرقانونی و شرق شهر کرج تخلیه می‌شود. بعلاوه در این استان روزانه ۱۰۰ تا ۱۵۰ تن پلاستیک و سالانه ۴۰۰ هزار تن پسماند کشاورزی و دامی تولید می‌شود.

بر اساس سامانه آمار و اطلاعات وزارت صنعت، معدن و تجارت ۳۰۴۴ واحد صنعتی دارای پروانه بهره‌برداری، کارت شناسایی و یا گواهی فعالیت صنعتی می‌باشند که با توجه به عدم شناسایی و یا عدم ثبت تعدادی از واحدهای صنعتی در سامانه مذکور آمار آنها به بیش از ۴۰۰۰ واحد در استان برآورد می‌شود. حدود یک سوم این واحدها در شهرک‌ها، نواحی و مناطق صنعتی مصوب دولتی و خصوصی و بقیه به صورت پراکنده مستقر هستند. از این تعداد تا پایان سال ۱۳۹۳ فقط ۱۴ واحد صنعتی که در لیست صنایع سبز قرار گرفته‌اند.

بر اساس بررسی‌های اولیه برآورد می‌شود، سالانه حدود ۱۰۰ هزار تن پسماند صنعتی در سطح استان البرز تولید می‌شود. در این استان سالانه ۲۱ هزار تن زباله‌های الکترونیکی و روزانه چهار هزار تن لجن اسیدی تولید می‌شود. بعلاوه روزانه ۱۲ تن پسماند بیمارستانی تولید می‌شود که فقط ۶ تن آن را جمع‌آوری می‌شود.

راهکارها

- ✓ حمایت از ایجاد مشاغل سبز در استان البرز با توجه به حجم بالای تولید ضایعات قابل بازیافت
- ✓ لزوم احداث سایت پسماند صنعتی و ویژه
- ✓ لزوم توجه به مدیریت فاضلاب روستایی
- ✓ تسریع در اجرای سیستم تصفیه خانه‌های بیمارستانهای البرز
- ✓ اجرای سریع طرح تفکیک از مبدا و بازیافت ۱۰۰ درصد زباله‌های تولیدی توسط شهرداری تا پایان ۱۳۹۶
- ✓ گازرسانی به روستاها، شهرها و واحدهای خدماتی و ایجاد شبکه جمع‌آوری و تصفیه فاضلاب در حوزه آبریز رودخانه کرج و طالقان (بخش عمده آلودگی رودخانه کرج و طالقان به علت ورود فاضلاب و نشت مواد نفتی است).

۳. سیاست اقتصادی و صنعتی

استان البرز کوچک‌ترین استان کشور است که به دلیل فشردگی و تراکم سکونت، فعالیت و ارتباطات، شرایط متمایزی در برنامه‌ریزی توسعه را طلب می‌نماید. نامناسب بودن حداقل نیمی از سطح استان برای توسعه فعالیت‌های گسترده (نظیر صنعت و سکونت و کشت) ازجمله اصلی‌ترین مصادیق الگوی متمایز توسعه استان البرز به شمار می‌آید. در این رابطه محور تهران- کرج- قزوین و همچنین ناحیه اشتهارد تمرکزهای اصلی جمعیت و واحدهای صنعتی هستند. استان به واسطه حضور شهر صنعتی اشتهارد به یکی از کانون‌های صنعت در سطح ملی مبدل گردیده و برخلاف شرایط رکود نسبی حاکم بر بسیاری از شهرک‌های صنعتی، این مجموعه همواره با حجم قابل‌ملاحظه تقاضای توسعه صنعتی جدید مواجه است. در این راستا استان در وضعیت نسبتاً مطلوب زیرساخت‌ها و تأسیسات و مناطق تجهیز شده به متوسط کشوری قرار دارد. استان البرز در زمره استان‌های پیشرو کشور از نظر ظرفیت جذب فناوری است که این امر از فرصت‌های مهم توسعه استان محسوب می‌گردد. ظرفیت بالای جذب فناوری اطلاعات و به تبع آن جذب نیروی انسانی متخصص را می‌توان مؤلفه‌های تأثیرگذار در توسعه استان تلقی کرد. در حال حاضر در استان یک منطقه ویژه اقتصادی فعال در فرودگاه بین‌المللی پیام و یک منطقه ویژه اقتصادی تازه مصوب صنایع دارویی برکت وجود دارد.

وضعیت شاخص‌های کلیدی حوزه اقتصاد، صنعت و سرمایه‌گذاری

نرخ مشارکت اقتصادی در استان ۳۷/۵ درصد است (متوسط کشوری ۳۸/۲ درصد) رتبه ۷ شاغلان کارگاه‌های صنعتی در کشور رتبه ۲۲ بهره‌وری نیروی کار در کشور رتبه ۱۱ کشوری جمعیت فعال از نظر اقتصادی رتبه ۲۰ کشوری نرخ مشارکت اقتصادی	نرخ مشارکت اقتصادی
ضریب نفوذ اینترنت در استان ۲۲/۱ درصد است (متوسط کشوری ۱۷/۵ درصد)	ضریب نفوذ اینترنت
کشاورزی ۴/۴ درصد (متوسط کشوری ۲۰/۲ درصد) صنعت ۳۹/۹ درصد (متوسط کشوری ۳۱ درصد) خدمات ۵۵/۷ درصد (متوسط کشوری ۴۸/۸ درصد)	سهم بخش‌های سه‌گانه از اشتغال استان در مقایسه با میانگین ملی در سال ۱۳۹۰
۹ شهرک و ناحیه صنعتی مصوب رتبه ۸ کارگاه‌های صنعتی دارای ده نفر کارکن و بیش‌تر در کشور رتبه ۱۱ ارزش‌افزوده صنعتی کارگاه‌های ده نفر کارکن و بیش‌تر در کشور	شهرک‌ها و نواحی صنعتی

♦ ساختار نامتوازن صنعت در استان

استان البرز ۹ شهرک و ناحیه صنعتی مصوب دارد که از این تعداد فقط ۳ شهرک صنعتی در این استان به‌طور کامل فعال هستند. همچنین به‌طور متوسط ۲۱ درصد مجوزهای صادره در شهرک‌های صنعتی غیرفعال است. در شهرک‌ها و ناحیه‌های مصوب ۴۰ تا ۵۰ درصد زمین‌های واگذاری به دلایل متعدد و مختلف بدون استفاده و راکد رها شده‌اند. در استان البرز عمده کارگاه‌های صنعتی استان با شدت تمرکز زیادی در شعاع مشخصی از محور اصلی ارتباطی استان (یعنی آزادراه تهران - کرج - قزوین) و همچنین بخش‌های محدودی از جنوب و جنوب غربی استان (به‌ویژه در اطراف شهر اشتهارد و داخل شهرک صنعتی اشتهارد) مستقر شده‌اند و نیمه شمالی استان و بخش‌های زیادی از غرب، جنوب و برخی از پهنه‌های مرکزی استان تقریباً خالی از هرگونه کارگاه صنعتی است. شهرستان کرج به تنهایی ۳۶/۲ درصد از کل اشتغال صنعتی استان را به خود اختصاص داده است. این در حالی است که شهرستان طالقان سهم ناچیز ۰/۴ درصدی و شهرستان نظرآباد نیز سهمی ۹/۳ درصد از اشتغال صنعتی استان را دارا هستند. شهرستان‌های ساوجبلاغ و اشتهارد به ترتیب با ۳۰/۱ و ۲۴ درصد از کل اشتغال صنعتی استان، میزان‌های مشابهی را به نمایش می‌گذارند. لازم به تذکر است که این نسبت‌ها به‌شدت تحت تأثیر سهم جمعیتی شهرستان‌های مختلف از کل جمعیت استان است. در حال حاضر از جمله دیگر موضوعات مهم در توسعه صنعتی استان، بحث تمرکززدایی و ضرورت ارتباط توسعه صنعتی با اهداف توسعه استان است. بر این اساس استان به پالایش صنعتی به‌منظور کاهش کارخانجات و کارگاه‌های آلاینده، آب‌بر، انرژی‌بر و بدون مزیت تکمیل زنجیره ارزش افزوده صنعتی نیاز دارد. همچنین انتقال کارگاه‌های شهری به شهرک اصناف در ماهدشت و زیبادشت و سایر شهرک‌ها و نواحی صنعتی نیز به‌منظور کاهش فعالیت‌های صنعتی و کارگاهی در منطقه کلان‌شهری کرج از دیگر نیازهای استان است. از دیگر ضعف‌های استان در این زمینه می‌توان به ضعف‌های قانونی در احداث صنایع جدید خارج از شهرک‌های صنعتی و تغییر کاربری‌های اراضی کشاورزی و واجد ارزش‌های زیست‌محیطی به کاربری‌های شهری، صنعتی و خدماتی در نواحی اطراف شهرها اشاره کرد. همچنین با توجه به اینکه دفاتر مرکزی کارخانجات استان در تهران قرار دارد، مالیات و عوارض خود را به تهران پرداخت می‌کنند و حساب‌ها و خط اعتباری خود را در بانک‌های شهر تهران حفظ کرده‌اند و این موضوع موجب گردیده که استان البرز کمترین درآمد را از کارخانجات خود داشته باشد.

از جمله چالش‌های دیگر استان در زمینه شهرک‌های صنعتی، عدم برخورداری از سیستم تصفیه‌خانه است. برای مثال با توجه به بیابانی بودن منطقه اشتهارد و جلوگیری از بیابان‌زایی این شهرک به تصفیه‌خانه نیازمند است. در شهرک‌های صنعتی کشور معمولاً آب موردنیاز برای کاشت درخت و ایجاد فضای سبز از طریق پساب واحدهای صنعتی تأمین می‌شود که در اشتهارد به علت کثرت واحدهای آلاینده، گاهی این آب قابل استفاده نیست و این مسئله همکاری و الزام صنایع را برای تصفیه آب‌های خروجی می‌طلبد.

راهکارها

✓ پالایش جوازهای تأسیس صادره به منظور پرهیز از توسعه واحدهای جدید فاقد مزیت و تأکید بر احیا، ارتقای فعالیت‌های صنعتی موجود در استان

✓ تهیه طرح جامع حمل‌ونقل استان البرز و طرح احداث خط آهن کرج، فرودگاه پیام، ماهدشت و اشتهارد و اتصال به بوبین‌زهره و خط سراسری در تاکستان، با توجه به تراکم صنعتی موجود و شهرک‌های صنعتی در حال توسعه

✓ تأکید بر اجرایی شدن آیین‌نامه شهرک‌های صنعتی به‌طور کامل. بر اساس آیین‌نامه اجرایی شهرک‌های صنعتی، اگر واحدهای صنعتی واقع در شهرک‌های صنعتی تا ۲ سال ساخته شوند، مشمول تخفیف خواهند شد، اما اگر طی ۵ سال ساخته نشوند لازم است باز پس گرفته و به کسانی که می‌توانند تولید کنند واگذار شود.

✓ تلاش در جهت بومی نمودن سرمایه‌گذاری‌های صنعتی و کاهش خروج ارزش افزوده آن‌ها از استان با توجه به نزدیکی به تهران

✓ الزام واحدهای صنعتی جدید و اعمال تمهیدات لازم برای انتقال تدریجی واحدهای موجود به شهرک‌ها و نواحی صنعتی تعیین شده

✓ اعطای و تمدید معافیت‌ها و سایر مشوق‌های لازم برای گسترش صنایع پاک (جدید و موجود)

✓ توسعه خوشه صنعتی و تکمیل زنجیره ارزش افزوده صنایع ساخت خودرو و ماشین‌آلات

✓ تأسیس کلینیک‌های درمان صنعت در شهرک‌های صنعتی استان

✓ تشویق و هدایت واحدهای تولیدی به سمت دانش‌بنیان شدن و بهره‌مندی از تسهیلات موجود

✓ تدوین و تصویب قانون مربوط به محل تولید به عنوان محل قانونی شرکت به حوزه مالیاتی

◆ بیکاری

پدیده بیکاری در استان مشکلات اقتصادی و فرهنگی بسیاری را به ارمغان آورده است. استان با افزایش مهاجرت به شهر کرج از سایر استان‌ها و از سایر نقاط شهرستان و در نتیجه افزایش بی‌رویه جمعیت کرج و بالا رفتن نرخ بیکاری در استان روبه‌رو است. در سال‌های اخیر نوع بیکاری در استان تغییر کرده است. در حال حاضر اطلاعات موجود در خصوص نرخ بیکاری در مناطق مختلف استان نشان می‌دهد که بین شهرستان کرج با سایر شهرستان‌های استان تفاوت وجود دارد و نرخ بیکاری در این شهرستان نسبت به سایر شهرستان‌های استان بیشتر است. در دوره ۱۳۹۰-۱۳۸۵، عدم تعادل در بازار کار استان تشدید شده است؛ به این معنی که فاصله مقادیر نرخ بیکاری شهرستان‌های استان افزایش یافته است. به گونه‌ای که در سال ۱۳۹۰ در این شهرستان نرخ بیکاری ۱۷/۱ درصدی وجود داشته است که نسبت به شهرستان طالقان تفاوت ۳ درصدی و نسبت به شهرستان‌های نظرآباد و ساوجبلاغ تفاوت حدود ۲/۳ درصدی را نشان می‌دهد. وجود نرخ بیکاری بالاتر در شهرستان کرج نسبت به سایر مناطق استان در حالی است که بخش اعظم فعالیت‌های اقتصادی و به‌ویژه فعالیت‌های صنعتی و خدماتی استان در این شهرستان متمرکز است. همچنین وجود ۱۲۰ هزار تبعه غیرمجاز در استان به مشکل بیکاری دامن زده است.

راهکارها

✓ برقراری رابطه منطقی میان دانشگاه و مراکز صنعتی و استفاده از پژوهش‌های دانشگاهی در حوزه صنعت

✓ تهیه طرح جامعی به‌منظور رسیدگی و جلوگیری از مهاجرت بی‌رویه به استان و بخصوص شهرستان کرج

✓ رسیدگی به امور اتباع بیگانه غیرقانونی در استان

✓ پی‌گیری تاسیس فن بازار در استان

◆ گردشگری

تنوع ارتفاعی و اقلیمی استان البرز در کوچک‌ترین سطح استانی کشور یکی از ویژگی‌های منحصربه‌فرد استان البرز است. بر این اساس تعریف هر نوع فعالیت گردشگری تا حد زیادی وابسته به شرایط طبیعی آن است که می‌توان در یک‌فصل از کوه‌نوردی در قله بالای ۴۰۰۰ متر ناز و کلون بستک و پالون گردن

و اسکی در پیست‌های دیزین و خور تا شترسواری در کفه شوره‌زار و کویر نوردی در نجم‌آباد بهره برد. همچنین تمام دره رودهای شمالی استان واجد ارزش گردشگری است. بناهای و محوطه‌های تاریخی آتشگاه و قلعه و کاخ تابستانی که از ارتفاعات طالقان و شهرستانک تا دشت و شهرهای استان به چشم می‌خورد هم فرصت مناسب برای توسعه گردشگری تاریخی و فرهنگی و مذهبی است. توسعه گردشگری شهری و هم به‌عنوان یک عامل هویت را می‌تواند در تعریف هویت و پیشینه فرهنگی مشترک استانی مؤثر افتد. استان البرز به‌خوبی توانسته است از مزیت مهاجرپذیر بودن خود استفاده کند و صنایع‌دستی اقصی نقاط کشور را تولید کند. ۳۵۰۰ کارگاه صنایع‌دستی در ۷۰ رشته فعال در سطح استان وجود دارد. ازجمله مشکلات استان در زمینه گردشگری و میراث فرهنگی می‌توان به عدم تخصیص بودجه تعیین‌شده به سازمان میراث فرهنگی، تغییر در حوزه آبریز کرج به چالوس و طالقان، عدم تدوین سند گردشگری، عدم عملیاتی شدن مصوبه جلوگیری از آلودگی آب شرب در استان و ضعف در زیرساخت‌های صنعت گردشگری استان به علت نزدیکی به تهران می‌توان اشاره کرد.

راهکارها

- ✓ ایجاد بازارچه دائمی برای محصولات صنایع‌دستی استان با توجه به حجم تولیدی
- ✓ تهیه طرح جامع گردشگری
- ✓ تهیه بانک اطلاعاتی قوی از تمامی آثار و بناهای استان، شناسایی مشکلات هر یک و سعی در مرمت اصولی آن‌ها
- ✓ ایجاد اطلس گردشگری و معرفی درست آثار و رویدادهای مربوط به صنعت گردشگری استان
- ✓ برنامه‌ریزی برای مشارکت بخش خصوصی در توسعه‌ی زیرساخت‌ها و رفع موانع اداری